

Образ патріота України в спадщині Володимира Кузя

*Лариса Йовенко¹, Наталія Осіпенко²,
Віта Кириченко³*

Опубліковано	Секція	УДК
21.10.2024	Освіта/Педагогіка	37(477)(092)Куз:172.15-051(477)(045)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13959173>

Анотація. Статтю присвячено вивченню образу патріота України та шляхів формування героїко-патріотичних рис особистості у спадщині Володимира Кузя. Встановлено, що для В. Кузя патріот – це особистість, яка демонструє у власних учинках та діяльності всебічне почуття любові та поваги до історії, культурних традицій країни та її народу, а патріотизм розкриває моральні чесноти та суспільно-політичні риси, що позначатимуться на вчинках та діяльності громадянина. З'ясовано, що виховання любові до Батьківщини, рідного краю, домівки є найвищими цінностями і невід'ємним результатом освітнього процесу у працях ученого, а важливим орієнтиром в освітньому процесі родини, дошкілля, школи, університету, загалом держави вчений уважав загальнолюдські цінності та чітко окреслену національну ідеологію. Зроблено висновок, що патріот України, на переконання вченого, є носієм національної ідеології та загальнолюдських цінностей. Орієнтиром у справі формування патріотів України є специфічна козацька свідомість з її головною рисою – духовністю, що презентує душу, національний характер, світогляд українського лицарства.

Ключові слова: патріот, патріотизм, моральні чесноти, героїко-патріотичні риси, національне виховання, козацька педагогіка, духовність.

The image of a patriot of Ukraine in heritage Volodymyra Kuzya

Abstract. The article is devoted to studying the image of the Ukrainian patriot and the ways of forming heroic and patriotic personality traits in the heritage of Volodymyr Kuz. The author analyses the cultural, historical, and national basis of the educational process in the family, extracurricular activity, and educational institutions of various types in the scientist's works. The conceptual foundations of the revival of folk and scientific national pedagogy and the education system renewal content have been studied.

¹доктор педагогічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1035-071X>

²кандидат педагогічних наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7542-7821>

³кандидат педагогічних наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1420-2303>

Besides, the ways and forms of education contributing to the formation of national identity, national character, and ethnic composition of the psyche have been considered in the studies of the famous teacher.

It has been established according to V. Kuz's point of view, that patriots are people who demonstrate a comprehensive sense of love and respect for the history, and cultural traditions of the country and its people in their actions and activities. At the same time, patriotism is considered to reveal moral virtues, and social and political traits that affect the actions and activities of a citizen. It has been clarified that fostering a love for the Motherland, native land, and home are the highest values and an integral result of the educational process in the works of the scientist. V. Kuz stated universal values and a clearly defined national ideology to be an important guideline in the educational process of the family, preschool, school, university, and the State as a whole.

It is stated that the treasures of the Cossacks' spirituality combine the respect for the family, older family members, national traditions and customs, universal achievements, harmonious perception of truth, beauty, and goodness, disdain for everything that slows down and narrows the prospects for the development of Ukrainians, perseverance in overcoming obstacles in human freedom and the entire nation development. According to the teacher, a patriot of Ukraine is a religious person. The sincere belief in God among the Cossacks contributed to the knights' survival during dangers and helped them to overcome the enemy.

Keywords: patriot, patriotism, moral values, heroic and patriotic traits, national education, Cossack pedagogy, spirituality.

Вступ

Події російсько-української війни посилили нагальність збереження української національної та громадянської ідентичності, духовної цілісності суспільства, культурної спадщини, необхідність подальшого розвитку науки, освіти та економіки.

Першорядну роль у здійсненні вищезазначеного відіграватиме вища педагогічна освіта з її головною місією – виховання патріотизму, формування активної громадянської позиції молодого покоління, сприяння становленню життєвих орієнтирів та професійного самовизначення, розвиток духовно-моральних чеснот особистості, підготовка до захисту рідної землі. Зважаючи на це, якісні освітні послуги, що надаються здобувачам вищої педагогічної освіти, мають орієнтуватися на реалії сьогодення.

Належне врегулювання питань української національної та громадянської ідентичності забезпечує Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», серед основних завдань якого – утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування активної громадянської позиції на основі духовних цінностей та національної самобутності українського народу, розвиток патріотизму, виховання у громадян України гордості і поваги до національних цінностей, розуміння їх важливості для становлення держави, забезпечення розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України, збереження їх національної ідентичності, формування, утвердження та розвиток оборонної свідомості та громадянської стійкості, усунення впливів держави-агресора в інформаційній, освітній, культурній сферах України, активізація діяльності інститутів громадянського суспільства та ін. [3].

Цей урядовий документ спрямований на досягнення національної єдності та консолідації суспільства шляхом подолання об'єктивних і штучно створених суперечностей соціокультурного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру на основі дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина в умовах полікультурності.

Про нагальність розвитку патріотичних та громадянських чеснот зазначається в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року та інших нормативно-правових документах.

Така потреба зумовлює розробку методологічного підґрунтя для виховання громадянина-патріота, здійснення докладного аналізу національного фактору у конструкції поняття «герой» як довершеної особистості, встановлення логіки трансформації його в різні історичні періоди, що знайшло втілення в фольклорі, класичній літературі, мистецтві, теорії та історії педагогіки, законодавчих і нормативних джерелах. Приміром, у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року зацентровано на актуальності популяризації особливостей духовної та матеріальної культури, героїчних сторінок минувшини і сучасності українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Надзвичайний виховний потенціал має образ героя-патріота попередніх історичних епох, що відображено у дослідженнях відомих українських педагогів Г. Ващенко, О. Вишневського, О. Губка, Л. Єршової, Л. Ляхоцької, І. Підласого, Ю. Руденка, З. Сергійчук, О. Савченко, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, Є. Сявавко та ін..

Зокрема, розробці засад, структури та змістового наповнення виховного ідеалу присвятив увагу відомий педагог Г. Ващенко, який у працях «Виховний ідеал», «Виховання волі і характеру» розглянув його перетворення на різних етапах історії, застосовуючи аналіз творів художньої літератури. В. Сухомлинський є автором досліджень, присвячених формуванню національної ідентичності під час радянської ідеології, вихованню молоді на прикладі життів та подвигів героїв.

У працях сучасних науковців означено окремі аспекти вивчення образу патріота України, проведено теоретичний аналіз особливостей формування виховного ідеалу українців (Л. Єршова, Н. Калита, Л. Ляхоцька, Л. Мафтін, І. Підласий, О. Савченко та ін.). Для дослідження проблеми моделі патріота України вагомими є розвідки педагогів, які розглядають питання громадянського, патріотичного, духовно-морального виховання (Л. Алімова, В. Андрущенко, Р. Антонюк, В. Барановський, М. Боришевський, І. Бех, І. Зязюн, В. Кіндрат, В. Кремінь, І. Охріменко, Ю. Руденко, Й. Сележан, Г. Суховершко, І. Хлистун, О. Шестоपालюк та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукових праць, які б детально розкривали шляхи формування патріотизму та героїчних рис особистості на матеріалах історико-педагогічних досліджень, на сьогодні – незначна кількість, що й призвело до виникнення нашої розвідки.

Метою статті є розгляд образу патріота та шляхів формування героїко-патріотичних рис особистості у науковій спадщині Володимира Кузя.

Результати

Образ патріота України та шляхи формування національної свідомості та патріотичних чеснот особистості знайшли глибоке осмислення в науковій спадщині Володимира Григоровича Кузя, якого пам'ятаємо як непересічну особистість, палкого патріота нашої держави, вченого і педагога з міжнародним іменем (28 липня 1938 – 10 жовтня 2018).

Спадщина Володимира Кузя налічує понад 250 наукових праць, серед яких монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації, статті в наукових журналах та збірниках, доповіді на міжнародних конференціях тощо. Наукові зацікавлення Володимира Григоровича були різнобічними, що втілювалося в дослідження питань теорії та історії педагогіки, методологічних проблем педагогічної та професійної освіти,

діяльності навчально-виховних комплексів «Дошкільний навчальний заклад – школа», гуманізації, гуманітаризації української та зарубіжної освіти.

Вчений у співавторстві із творчим колективом науковців у працях «Основи національного виховання» (В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук, 1993), «Українська козацька педагогіка і духовність» (В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко, 1995) та статті «Хата як виховний простір» (2005) проаналізував культурно-історичний, національний підмурівок виховного процесу в сім'ї, освітніх та позашкільних закладах різного типу, осмислив концептуальні засади, основні напрямки відродження народної й наукової національної педагогіки, обґрунтував питання оновлення змісту освіти, шляхи і форми виховання, що сприяють формуванню національної самосвідомості, національного характеру та етнічного складу психіки. У дослідженнях педагога презентовано оригінальні концепції української національної системи освіти та виховання, розкрито сутність і напрямки діяльності національної школи.

Насамперед, з'ясуємо ключові поняття нашої розвідки. Патріот – «той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий для них на жертви й подвиги», – зазначено в Словникові української мови [7]. «Патріотизм» у наукових джерелах переважно визначається як любов до Батьківщини, готовність служити її інтересам та боронити здобутки власного народу; соціально-психологічне почуття, що проявляється як гордість за досягнення власного народу, повага до історичної спадщини, дбайливе ставлення до етнічної, фольклорної, історичної пам'яті, пошанування національних традицій, переживання за страждання країни через її лиха; як любов до Батьківщини, до свого народу [6].

Вивчення праць Володимира Кузя показало, що для педагога патріот – особистість, що демонструє у власних учинках та діяльності всебічне почуття любові та поваги до історії, культурних традицій країни та її народу. Патріотизм, на думку вченого, розкриває моральні чесноти та суспільно-політичні риси, які позначатимуться на вчинках та діяльності громадянина. Як моральна чеснота патріотизм зростає з властивостей матеріальної та духовної культури, способу життя народу та формується під час вивчення молоддю мови, культурних норм, панівних форм мислення, що закріплено у настановах поведінки. На формуванні патріотичних почуттів позначається ментальність народу, визначена природним середовищем, історичною долею, соціокультурними умовами, в яких упродовж тривалого часу проживають ті чи інші етноси.

Виховання любові до Батьківщини, рідного краю, домівки є найвищими цінностями і невід'ємним результатом освітнього процесу у працях педагога. «Хата – це природне виховне середовище, яке має на людину вплив упродовж усього її життя» [5, с. 103]. «Хата для української дитини – центр всесвіту, його осердя. Вона – аналог людини з “Богом у серці” – вітварем. Саме тут, у хаті, відбувається перша інтимна розмова з Богом, перша зустріч з вічними питаннями: “Що є життя?”, “Хто є людина?”, “Що таке страх перед Богом?”, “Які вони, Божі заповіді?”, тут звучать полум'яні монологи юного серця, звернені до Господа, бо “без Бога ні до порога”. Релігійному вихованню надавалося великої уваги в українській родині, і хата з покуття були тим простором, міні-храмом, де відбувалася перша зустріч дитини з Богом. Тут, ще над колискою, звучала мамина чи бабусина колискова:

Спи з Богом,
Спи з Христом,
Спи з Христом,
З ангелом!
Сонце зійде –

Розбудим тебе. Хату порівнюють з матір'ю» [5, с. 104]. «З рідної домівки починається Україна, від її порогу людина виходить у широкий світ. Від того, які цінності

шанувалися в рідному домі, залежить і рівень патріотизму, національної свідомості, рівень громадянськості людини. У багатьох українських хатах на стінах, поряд з іконами, знаходилася народні картини, серед них найпопулярнішою і найбільш шанованою була “Козак Мамай” – “душа праведна”, історично зумовлене втілення Могутнього Першопредка, Пращура, який готовий голову покласти за свободу України; саме він справіку служив дітям незаперечним зразком справжнього патріота, героя-праведника. Патріотизм української родини плекався також через світ речей, реліквій», – переконаний В. Кузь [5, с. 104].

Важливим орієнтиром в освітньому процесі родини, дошкілля, школи, університету, загалом держави вчений уважав загальнолюдські цінності та чітко окреслену національну ідеологію, оскільки «загальнодержавних програмних виховних установок недостатньо для цілеспрямованої виховної діяльності» [5, с. 113].

Надзвичайної актуальності набуває думка В. Кузя про необхідність в громадському житті і свідомості культу лицарства, духовної висоти козаків. Враховуючи той факт, що українське суспільство має налаштовуватися на довготривале і важке протистояння з ворогом у всіх сферах життя, маємо формувати високодуховну особистість, здатну захищати рідну землю, при цьому не втрачаючи національних та загальнолюдських чеснот в умовах постійних стресів, горя, страждань та небезпек.

Сучасні наші захисники, воїни-герої найменуються «козаками», вважаються нащадками кращих героїчних традицій війська Запорозького, саме тому специфічна козацька свідомість є орієнтиром у справі формування патріотів України.

Козацька педагогіка – найвищий вияв народновиховної мудрості, що «формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині – незалежній Україні» [4, с. 45]. Її головною метою були виховання та підготовка до життя лицаря-патріота, мужню особистість – носія найкращих українських чеснот та світоглядних переконань. «Основна мета козацької педагогіки – готувати фізично загартованих, з міцним здоров'ям, мужніх воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, виховувати у підростаючих поколінь український національний характер і світогляд, національні і загальнолюдські цінності; формувати високі лицарські якості, пошану до старих людей, жінок, прагнення допомагати іншим, бути милосердним, виховувати громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу, власної самостійної держави на світовому рівні» [4, с. 45].

Найвиразніша риса козацької свідомості – духовність – сформувалася історично і презентує духовне багатство українського лицарства, його душу, національний характер, світогляд тощо. На думку В. Кузя, ця риса «характеризує людину-українця як активного діяча історії свого народу, господаря рідної землі і держави, володаря, охоронця і примножувача національних матеріальних і духовних багатств» [9, с. 41]. Складовими такої духовності були козацькі світогляд, характер, ідеологія, філософія, мораль та етика тощо.

Будучи втіленням козацької духовності, молоді покоління українців відмітали рабську психологію, слабкодухість, пасивність, зневіру у власних можливостях. «В духовному житті молоді козацька педагогіка відводила особливу роль лицарській честі і лицарській звитязі – своєрідним кодексом якостей високоблагородної особистості» [4, с. 51].

У праці «Українська козацька педагогіка і духовність» виділено скарби духовності козаків – пошанування роду, старших членів родини, національних традицій і звичаїв, загальнолюдських надбань, гармонійне сприйняття правди, краси і добра, зневага до всього, що вповільнює та звужує перспективи розвитку українців, наполегливість у подоланні перепон у справі утвердження свободи людини і всього народу [9, с. 41].

Патріот України, на думку педагога, – релігійна особистість. Саме віра в Бога серед козацтва була генеральною і щирою, що сприяло лицарям у виживанні під час небезпек та допомагало долати супротивника.

Яскравим взірцем козацької духовності була ідея, яка вміщувалася у величому, місткому та історично виправданому понятті «слава». Цим лицарським гаслом послуговується нині все українське суспільство, проектує його на події власного життя.

Про необхідність засвоєння «багатогранного змісту і високого національного сенсу, героїчного пафосу» цього поняття підростаючими поколіннями, що сприятиме розвитку духовності українців, підкреслено у праці «Українська козацька педагогіка і духовність» [9, с. 50].

Варто зауважити, що давні слов'яни вшановували богиню перемоги – Славу, Прославу, Велику Славу. «Первісним етапом виникнення язичницьких культів було поклоніння берегиням рідної землі. У наших предків Велика Богиня-Праматір могла називатися Славою та мати неабиякий стосунок до походження етноніму слов'яни, які славили її під час богослужіння» [2, с. 483].

У «Велесовій книзі» йдеться: «Б'є крилами Мати наша Слава і говорить нам о труднім часі засухи і мору худоби»; «Б'є крилами Мати наша Слава і велить нам іти до січі, і маємо йти. І нам ні до банкету, ні до їства борошняного, ні до м'яса смачного, і маємо спати на сирій землі і їсти траву зелену, доки не буде Русь вільна і сильна...» [1, с. 116]. Відомо значна кількість слов'янських імен з коренем Слав- (Слава, Славомил, Славомир, Славний, Славолюб та ін.).

У давнину великого розповсюдження набули величальні пісні, які оспівували князів. Закінчувалися вони подібно до «Слова о полку Ігоревім» – «Слава Ігорю Святославовичу, буй-туру Всеволоду, Владимиру Ігоревичу, здрави князя і дружина» [217]. Ці пісні пов'язують з колядками і щедрівками, що мають такі ж величальні кінцівки, а слава – в їхньому сюжеті ще й підкреслена словом «славен» [2, с. 483].

Тексти народних дум також закінчувалися уславленням, побажанням добра, довголіття цілому народові, війську тощо. З цим божеством пов'язана стародавня назва найбільшої української річки – Дніпра, який вважався її сином, тобто Славутичем, Славутою.

У православному християнстві існує ікона «Спас у Славі», на якій зображено Ісуса Христа, осяяного так званою мандолою або Славою Господньою – сяючим еліпсом, який є обов'язковим оточенням Сина Божого. «Вислів “Слава Господня” часто є аналогом Бога у численних стародавніх пам'ятках» [2, с. 484].

Козаки як вірні продовжувачі героїчних і мужніх попередників жадали слави і досягли її. З їхньої точки зору слави – перемоги над труднощами, ворогами, злими силами – повинна хотіти і досягти кожна особистість. За переконанням героїв-козаків, добра слава про Україну можлива лише за умови її свободи. Високий героїчний ідейний зміст поняття «слава» був домінуючим в українській еліті Київської Русі-України, тому вона була могутньою і незалежною державою. Наслідуючи своїх предків – богатирів давньоруської доби, козаки жили, діяли, віддавали життя заради свободи рідної землі. «Лицарська ідеологія, світогляд, мораль, система виховання так діяли на козаків, що для них життя і слава були нероздільні, як сонце з променями, як день із світлом, як вогонь з теплом», – підкреслюється у дослідженні «Українська козацька педагогіка і духовність» [9, с. 52].

З періоду Євромайдану і до нині серед здобувачів вищої освіти активно застосовується не тільки вищезгаданий національний клич, а й популярні вислови про російський військовий корабель, «Доброго вечора, ми з України!», вираз-засторога окупантам із пісні «Колискова для ворога»: «Ти хотів землі цієї, тож тепер змішайся з нею», фраза зі співанки Андрія Данилка «Геть з України, москаль некрасивий!», вислів наших захисників «Ласкаво просимо до пекла» та ін.

Український народ у запеклій боротьбі проти російських окупантів боронить власне життя, право на існування у незалежній державі, вільне майбуття, власну минувшину, історичну пам'ять тощо. Історична доля нашого народу засвідчила, що власне саму можливість існування українці завжди виборювали у важкій битві з поневолювачами. Це сприяло формуванню національної ідентичності, виборюванню права на виконання свободи власної волі та самовизначення. Нині українці всього світу об'єдналися життєстверджувальною мрією здрастувати у незалежній і вільній державі, що не можливе без високого рівня патріотизму та громадянських чеснот молодого покоління.

Військовий стан означив необхідність посилення у справі формування національної ідентичності молоді, виховання соціально орієнтованої генерації, розвиток прагнення побудови українцями системи цінностей, серед яких першорядними є цінності духовного та національного рівнів. Ці питання актуалізовано у програмі розвитку національної ідентичності та патріотичних якостей студентської молоді. Значний педагогічний потенціал у цьому процесі має вивчення козацької ідеології, яка генерувала цілісного індивіда з могутньою духовною силою, що не схиляється перед небезпеками й ворогами.

Употужнюючи сучасну виховну систему, варто креативно впроваджувати найкращі традиції героїко-патріотичного виховання наших величних пращурів. У праці «Основи національного виховання» окреслюються шляхи впровадження козацької педагогіки:

- створення молодіжних козацьких осередків;
- поширення знань серед молоді про козацький національно-визвольний рух, подвиги та величні діяння козаків (засоби: фольклорні джерела, історичні документи, зокрема козацькі літописи; наукові праці про героїку козацтва В. Антоновича, М. Аркаса, М. Грушевського, М. Костомарова, І. Огієнка, Д. Яворницького та ін.; художні твори Б. Грінченка, П. Куліша, Б. Лепкого, О. Олеся, Т. Шевченка та ін.; поезії І. Драча, Л. Костенко, Д. Павличка, В. Симоненка та ін.);
- дослідження підростаючим поколінням історії українського козацтва;
- вивчення героїчного життя, подвижницької діяльності, високого рівня військового мистецтва гетьманів, кошових отаманів, керівників повстань І. Сірка, Т. Федоровича, І. Богуна, М. Кривоноса, І. Мазепи, П. Орлика, П. Полуботка, І. Гонти, М. Залізняка;
- уведення до шкільної програми курсу «Козацьке краєзнавство»;
- відродження військово-спортивного мистецтва та традицій загартування наших предків (опанування різними видами боротьби, верховою їздою, стрільбою, оволодіння списом, шаблею, плаванням, подолання природних перешкод, кермування човном);
- відродження традицій козаків як мудрих господарів, орачів, примножувачів рукотворних скарбів народу, його природних багатств (створення трудових об'єднань, майстерень, організацій візрцевих молодіжних козацьких господарств різного типу);
- відродження козацьких мистецьких традицій кобзарства, лірництва, гуртового співу, дотепного влучного слова, різьбярства, а також ремесел і промислів бондарства, гончарства, ковальства, лимарства, стельмахування та ін. (організація мистецько-трудова об'єднань, майстерень, залучення до роботи народних майстрів, спеціалістів);
- вивчення та застосування на практиці козацьких знань – народної медицини, астрономії, агрономії, метеорології, кулінарії, а також пізнання особливостей козацької ідеології, філософії, світогляду, моралі, етики, характеру як найвищий вияв українського духу;

- створення науково-методичного центру для розробки навчальних планів, програм та методичних рекомендацій з проблем застосування козацької педагогіки [4, с. 108].

Вихованню у молоді лицарських чеснот, сили духу сприяє й організація українських великосвітських і козацько-старшинських бенкетів, що є формою «лицарського загартування молоді», гуманного ставлення до людей, формування поваги до історичного минулого народу [9, с. 108].

Відродження національної традиції українців, на думку В. Кузя, «... не є ознакою повернення до примітивних “шароварних” цінностей старовини. Це – складник тієї сили, яка могла б протистояти глобалізаційним процесам в Україні» [5, с. 114]. Зважаючи на це, перлини етнопедагогіки та духовні цінності рідного краю, висвітлення особливостей панівного ідеалу духовності народу уможливають створення стратегії розвитку та застосування теоретичного та практичного рівнів культури. На переконання вченого, наслідування феномена масової культури, моделей моральності західного світу є нині небезпечними, оскільки призводять до втрати духовних українських традицій через насадження цінностей технологізованого Заходу.

Схема 1. Образ патріота України в спадщині Володимира Кузя

Висновки

Образ патріота та шляхи формування героїко-патріотичних чеснот особистості презентовано в науковій спадщині Володимира Григоровича Кузя, який проаналізував автентичні концепції української національної системи освіти та виховання, визначив сутність і напрямки діяльності національної школи. Виховання любові до, домівки, рідного краю, Батьківщини є обов'язковим результатом освітнього процесу у працях педагога. Патріот України, на переконання вченого, є носієм національної ідеології та загальнолюдських цінностей. Орієнтиром у справі формування патріотів України є специфічна козацька свідомість з її головною рисою – духовністю, що презентує душу, національний характер, світогляд українського лицарства. Патріот України у спадщині В. Кузя розкривається як активний діяч історії свого народу, господар рідної землі і держави, володар, охоронець і примножувач національних матеріальних і духовних багатств.

Розглянута тематика не вичерпується нашим дослідженням. Подальшої розробки потребує питання формування патріотизму майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення дисциплін літературознавчого циклу.

Список використаних джерел

1. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи / упоряд. Б. І. Яценка. За редакцією В. А. Довгича. Київ : Веселич, 7502 (1994). Кн. 1–4. 316 с.
2. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/G106469A?an=13>.
4. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. І. Основи національного виховання: Концептуальні положення. Умань, 1993. 108 с.
5. Кузь В. Г. Хата як виховний простір // Проблеми української народної педагогіки. Теорія і практика. Івано-Франківськ : Плай, 2005. 240 с.
6. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 514 с.
7. Тимчик М. В. Сутність і зміст поняття „патріотизм” у літературі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5668/1/СУТНІСТЬ_поняття_22.pdf.
8. Словник української мови в 11 т. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=патріот>.
9. Слово о полку Ігоревім. Київ : Радянська школа, 1986. 575 с.
10. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Кузь, Ю. Руденко, О. Губко ; за ред. Ю. Руденка. Умань, 1995. 115 с.